

PRÒLEG

Can Solei havia arribat a ser un dels masos més poderosos de Vilalleons. La seva bellesa i la generosa extensió de les seves terres el convertiren en l'orgull dels Aymerich, la família resident, i en el somni de molts jornalers, masovers i parcers. S'erigia altiva una construcció de tres plantes i un petit mòdul adjacent, com poques hi havia llavors en aquelles contrades. Ampla i sòlida, desafiava el pas del temps amb un aspecte pràcticament intacte, fruit de la dedicació dels seus propietaris, els quals no escatimaven en reparar o substituir tot aquell petit detall d'antigor que en lloc de transmetre veterania ho feia de feblesa.

El mas rebia els visitants amb una gran entrada engalanada amb dovelles, sobre la qual hom llegia la inscripció 'ANNO 1500'. Acompanyava cada costat d'aquesta entrada una finestra estreta; la de l'esquerra, més llarga, il·luminava la cort de porcs, i la de la dreta, més tímida, pertanyia a la cuina. L'austeritat d'aquelles finestres s'accentuava en contrastar-les amb les tres de la primera planta, unes magnífiques obertures gòtiques, cadascuna amb una columneta al mig que descendia des dels arquets

lobulats fins a l'ampit: talment un habitacle senyorial. Hom intuïa que darrera d'aquelles gales s'expandia la sala principal, on els Aymerich havien anat celebrant els àpats especials durant generacions. Pràcticament a la mateixa alçada, la façana també presumia d'un rellotge de sol elaborat amb rajoles de ceràmica. Aquí, diferents matisos de groc, taronja i vermell representaven el gran astre. Dotze rajos de llum, reproduïts com llargs i lànguids cossos triangulars, s'eclipsaven alternativament rere l'ombra del gnòmon per marcar les hores.

Cent anys després de la seva bastida, tot l'esplendor de Can Solei morí consumit per les flames i, ja a l'albada, les cendres i parets ensutjades que no s'havien esfondrat conformaren les seves despulles.

En Mateu Aymerich avançà amb lentitud fins al que havia sigut la porta principal per contemplar les ruïnes de més a prop. Inconscientment, necessitava corroborar que la fatalitat que ell i els seus havien patit era real.

Efectivament. El terra havia desaparegut sota un càlid mar de cendra, a la superfície del qual naufragaven teules, carreus caiguts, restes de mobles i bigues partides que encara semblaven cremar. El pagès alçà la vista: l'esblaimat cel matinal substituïa el ferm sostre que havia aixoplugat la família al llarg de tants anys.

Un sobtat corrent d'aire aixecà les cendres, que s'apoderaren de la gola i la vista d'en Mateu. Estossegà varies vegades i es gratà els ulls, irritats. En obrir-los, el pagès va adonar-se que l'aire havia deixat al descobert unes monedes. Amb molta cura, n'agafà una i l'analitzà minuciosament: sense cap mena de dubte, era una de les moltes que s'havien encunyat amb la màquina de falsificar.

Aymerich s'havia vist forçat a acceptar el dia que els bandolers nyerros trucaren a la porta i exigiren aixopluc a canvi de protecció i beneficis. Malgrat tenir constància que

no era l'únic en trobar-se en una situació semblant, el temor oprimia el seu pit, i aquesta empipadora sensació s'intensificà quan aquells delinqüents es presentaren novament al cap d'uns dies amb un munt de peces i eines, dient que pretenien instal·lar allà mateix una màquina falsificadora de moneda. En escoltar-ho, en Mateu es refredà a l'instant i no pogué evitar un "per què?" confús i precipitat. Els bandolers respongueren que la ubicació de la casa, lluny del poble i d'altres masos, era ideal per evitar cridar l'atenció, ja que l'encunyament de moneda produïa molt de soroll. La reposada explicació féu que Aymerich palpés el poder d'aquells facinerosos. Quan acabaren de muntar l'aparell, digueren amb tota tranquil·litat que aquella mateixa nit es posarien ja a adulterar monedes.

Tot i haver anat a dormir força tard després de llargues hores de feina, els bandolers abandonaren la casa a primera hora del matí. En Mateu els acompanyà a l'estable per entregar-los els seus cavalls i els veié allunyar-se en un galop prest, imatge acompanyada pel dringar de les monedes noves dins els sacs. Desconeixia quan tornarien, però la intuïció li pronosticava que no trigarien massa. I així fou.

Al cap d'un parell de setmanes, els lladres obriren varies bosses i sobre la taula de la sala caigueren algunes joies, roba luxosa i tres peces de formatge de bona qualitat. Aymerich escoltà llavors les paraules d'en Segimon, el silenciós cap de quadrilla: "La vostra part. Com veieu, hi ha una mica de tot. És senzill preparar les monedes, i prendre el pèl a segons quina mena de comerciants encara ho és més". El bandoler, baixet i escanyolit, reposà les mans calloses darrera l'esquena, abaixà els ulls, rodejats de plecs, i s'apartà dels Aymerich caminant fins a l'alçada dels festejadors, suggerint així que no es donarien més detalls sobre l'assumpte i que, per descomptat, no s'acceptarien preguntes al respecte.

En Mateu analitzà les ofrenes en silenci. “Meravellós, el collaret de perles...” “I les capes. Quina textura més exquisida: no havia vist res semblant...” “Tot per a nosaltres: per gaudir-ho o per vendre-ho i treure’n un bon pessic...” “Però aquells delinqüents no ens acabarien ficant en un bon embolic?... Res del que fan és de bona fe...” “Quins formatges més grossos: ni el batlle els deu menjar així...” “És una situació arriscada, però si funciona sempre igual de bé hi sortirem guanyant...” “Voldré morir si mai se’ns descobreix...” “No sé si aquesta gent vindrà gaire sovint...” “Em fan por... Però això és increïble...” “Anirà tot bé; segur...” “Si no fem soroll, fins i tot, amb el temps, serem tan rics que encara podrem casar el Pau amb algú de la noblesa...” “I de fet, tot i que ens costi, mai podrem dir que no a aquests lladregots si volem que no ens facin mal: els hem d’acontentar tant com puguem...”

En Mateu va percebre que la seva dona li buscava la mirada i la hi correspongué. En un instant, dos somriures de vergonya fugissers feren callar les acusadores veus de la consciència en ambdós. Tot seguit, l’Agnès es recol·locà un floc que li havia caigut del monyo i, amb un caminar menut però animat, baixà fins la cuina amb el fi de donar l’ordre d’elaborar un àpat ben lluït. Dos bandolers escoltaren les directrius de la mestressa, missatge que els motivà a esclafir una escandalosa rialla. En Mateu es complagué, creient llavors que els peculiars socis no se’n sabien avenir de l’hospitalitat d’aquella família. Ara, rere el que havia passat, suposava que realment els bandolers reien per haver comprovat, segurament un cop més, que l’ànima dels adinerats era tan pobra i simple com la seva mateixa.

Els negocis de la moneda falsa anaren desenvolupant-se de forma fructífera. Adés recaptaven cada quinze dies, adés ho feien cada tres mesos. En qualsevol cas, l’activitat es mostrava invisible a les enraonies dels veïns i de les pròpies

autoritats. Amb el temps, fins i tot en Mateu aprengué a utilitzar la màquina falsificadora, amb el consentiment dels bandolers. Gràcies a això, els Aymerich adquiriren més bestiar, canviaren alguns mobles, vestiren roba de millor qualitat i s'aventuraren a comprar noves parcel·les de terra, on plantaren pomeres i tarongers. Passat un any, ningú dels implicats semblava recordar que aquelles activitats eren durament castigades per la llei. Des de la recerca dels metalls per adulterar les monedes autèntiques fins a l'obtenció de béns en les vendes fraudulentess, tot el procés tenia lloc de forma ja mecànica, natural.

En Mateu es descarregà del desconsol que li oprimia el pit amb un sospir profund. Alhora, donà l'esquena a les ruïnes de la masia per trobar al seu davant el rostre de l'Agnès, desfigurad pels plors, i la paor que glaçava el seu fill, que s'aferrava fermament amb els punys a les faldilles de la seva mare, amagant-s'hi. Aquella escena de por i aflicció projectà de nou a la ment del pagès la desgràcia que havien patit només feia unes hores. Una desgràcia que els havia desposseït de tot el que tenien.

Tot just havien començat a sopar quan sonaren uns cops enèrgics a la porta principal. Per seguretat, els bandolers indicaven la seva arribada amb un truc especial, així que el fet que aquell no s'hi correspongués motivà en Mateu a prohibir als mossos que permetessin l'entrada. Tanmateix, els trucs no cessaren, sinó que s'incrementaren en freqüència. El cap de família ordenà llavors als mossos que custodiessin la porta arcabús en mà mentre procurava la fugida de la seva família: ell i l'Agnès s'afanyaren a improvisar una llarguíssima soga amb diverses cordes i llençols que el petit Pau i les minyones els anaven duent.

D'un moment a l'altre, els trucs fets amb els punys mudaren a uns altres de més sords i espaiats, però més ofensius: els propinats amb el peu. A voltes, un cop sonava

força més tard que l'altre; a voltes, el segon esclatava quasi al mateix temps que el primer. Tard o d'hora, la porta cauria avall.

Just en aquell instant, el matrimoni de pagesos intuï que la sogra era prou llarga per descendir des del tercer pis sense prendre mal. Mentre l'Agnès carregava Pau en els seus braços, en Mateu obrí prest el menut porticó de la finestra del graner, lligà un extrem de la peculiar corda al pilar ferm que s'alçava dins la peça, prengué la resta de la sogra i la deixà caure al buit de la foscor. En Mateu es disposava a convidar el seu fill a baixar quan un comentari reptador vingut de fora l'obrí en canal: "No aneu enlloc, que hem rodejat la casa! Obriu la porta d'una puta vegada!" Un tret i tothom a terra. Silenci. Després, en Mateu corregué a prendre l'arcabús a un dels mossos i el mostrà pel finestral, ajupit sota l'ampit de la finestra. "Jo també vaig armat! Deixeu-nos en pau!". Dit això esclataren unes quantes veus que reien. La mateixa d'abans atacà de nou: "Ja ho veig! Un arcabús contra quinze pedrenyals! Mireu, no és moment per fer escarni, així que millor serà que obriu la porta si voleu conservar la vida de la vostra família". "No sortirem d'aquí" i tancà violentament el finestró. La veu de fora parlà altre cop, més feble per l'obstacle de porticons i parets, però més amenaçadora que mai: "Sí, sí! Quedeu-vos aquí! Podriu-vos aquí dintre! No marxarem fins a veure sortir algú, ja sigui avui o demà o demà passat. I us ben asseguro que com més trigueu més dolor patireu al morir! Obriu ja!"

Pau plorava amb uns sanglots esfereïdors. L'Agnès clavava els ulls, tremolosos, al seu marit, suplicant-li que accedís a l'exigència dels desconeguts, bo i reconeixent que obeir potser no equivaldria a sobreviure a l'assetjament.

En Mateu quasi rodà escales avall per la tremolor de les cames. Ja era davant la porta. Panteixava ansiosament amb fiblades al pit. El cor semblava voler estripar carn,

costelles i pell; tal era el seu batec. Tancà els ulls i obrí la porta amb un moviment quasi espasmòdic.

A partir d'aquell moment, l'espiral vertiginosa començà a girar.

El primer home que envaí la masia, armat, amb capa, i amb el rostre cobert amb un mocador polsós, estaborní en Mateu amb un cop de puny i li prengué l'arcabús. Abans que pogués reaccionar, uns altres homes el reduïren, el lligaren i l'expulsaren de la casa fent-lo rodolar a puntades de peu. En aquell moment, el pagès amb prou feines podia obrir els ulls. En canvi, hi sentia perfectament. Sentí l'Agnès cridar com mai no ho havia fet, estripant l'aire; sentí en Pau ofegant-se en plors; sentí insults, amenaces arreu, el bestiar esvalotat per l'aldarull; sentí frases de preludi de mort en boca d'aquells llops amb pell d'homes: "Agenollats! Vinga! Agenollats!" I sentí, més de deu cops, la veu dels pedrenyals que s'imposaven ensordidors, emmudint-ho tot en un instant.

Aymerich retingué la respiració llavors, esperant veure la seva família sortir d'allà amb vida. Per sorpresa seva, així fou, malgrat l'aspecte lamentable que presentaven i el pèssim tracte que aquells facinerosos els dedicaven. Tant al fill com a la dona els havien lligat, igual que a ell, i els llançaren al seu costat amb el mateix despit que expressaria un jornalé al final del dia, cansat de carregar sacs de gra sota el sol tirànic de juliol.

L'home de la veu que els havia estat amenaçant des de bon començament acostà el rostre del pagès al seu amb una estrebada de camisa. "El batlle està molt, però que molt molest per les vostres mofes cap a la seva persona. Atrevir-se a fer moneda bosquera pels nyerros es paga ben car. El batlle no està disposat a permetre que això torni a succeir, i els cadells tampoc hoensem consentir, així que s'ha acabat el negoci".

El delinqüent entrà un moment a la masia i prengué unes cadires, que estampà contra el mur de l'entrada. Un cop fetes bocins, digué als seus homes: "Som-hi, cap a la llar de foc", i uns quants desaparegueren amb ell dins la casa. En Mateu intuï el que anava a succeir i cridà desolat: "Almenys deixeu sortir els nostres servents, per la gràcia de Nostre Senyor!" El bandoler que li havia parlat abans se li presentà al davant amb una pota de cadira encesa, mogué el cap d'un cantó a l'altre amb cinisme i escopí: "Tots són morts, així que no cal que patiu per ells. Patiu per vós i per vostra família. Penseu què fareu ara que ja no teniu terres ni casa". A en Mateu se li glaçà la sang: "Què?" "El batlle es queda les vostres terres i masoveria per haver col·laborat amb els bandolers nyerros". "Impossible! Això no és just, no es pot fer així! Se m'ha de jutjar primer abans de condemnar-me!" El bandoler li dedicà un somriure ple de menyspreu: "D'aquí a que arribés el dia del judici vós i els vostres amics nyerros estaríeu envernissats d'or: el batlle no vol perdre el temps". En Mateu seguí protestant: "Això no acabarà així. Us ho prometo!" L'interlocutor estrenyí les mans al voltant del coll del pagès i el silencià amb la següent amenaça: "Millor serà que us cosiu la boca i no feu res que qüestioni l'honor del batlle, perquè si no ho feu jo me n'assabentaré i, sabeu què? Que els meus camarades i jo ens emprenyarem molt, agafarem la vostra dona, la violarem una vegada i una altra, torturarem el vostre fill, i després els matarem. Tot això davant vostre. Ah, i per descomptat us deixarem ben viu, per a que passeu la resta de la vostra desgraciada existència cagant-vos en el dia que us vau atrevir a burlar-vos dels cadells".

Mentre escoltava l'amenaça, Aymerich, sobre el terra moll i fred per la rosada, enverinà l'esperit fixant la mirada en les finestres de la casa, en els fatals jocs de llums i ombres que aquella gentussa projectava amb les seves torxes

improvisades, les flames de les quals es deixaven veure com agressius estels fugissers que acabaven estavellant-se allà on la fortuna decidia. Per un instant semblaven morir, però amb l'estona creixien voraços, demolidors.

En Mateu contemplà els seus canells, cremats i encetats després d'haver forcejat tant contra les cordes que l'havien immobilitzat. Aquella colla d'indesitjables no els alliberaren fins que l'incendi ensorrà el teulat. Després, desaparegueren ràpidament dins la foscor, essent la veu del cap de la quadrilla l'última que sentiren: "Bona sort". El comiat sonà com una escopinada, amb la ironia pròpia de qui sap que la desgràcia no pesa sobre les seves espatlles.

—On anem? —les paraules de l'Agnès s'entregaren a l'aire tremoloses, febles, quasi intel·ligibles.

—No ho sé... No... No m'havia parat mai a pensar que algun dia ens podríem trobar en una situació així... Ja veus! Nosaltres. Els Aymerich! Si és que...

En Mateu s'adonà que començava a enderrocar-se. I no ho podia fer davant d'aquells que esperaven d'ell una solució. Es mossegà els llavis, tallats i amb un amarg gust de sang.

—A veure.... De moment crec que l'únic que podem fer és atansar-nos a cals nostres masovers.

—Però què els direm? Com s'ho agafaran?

—No perdrem més del que ens han robat aquesta nit, Agnès. Hem de confiar en la seva hospitalitat. I si aprofiten l'ocasió per deixar-nos a l'estacada... doncs que ho facin. Déu decidirà el nostre destí.